

Murakabe 12819

2014-11-23 02:18:14 +0200

Bilgisayarlarla çok uğraştığım için düşüncenin de o yönde şekillendiğini farketmiş oldun mu? Her şeyi bilgisayar görmek gibi mesela?

Elimdeki çekiş sebebiyle etrafı çivi görmek mi?

Belki. Her şeyi *bilgisayar* görmek.

Zihin felsefesinde böyle diyeceğimiz bir duruş var. *Functionalism* (Fonksiyoncilik) dedikleri bir duruş. Aklın zeki davranış ortaya çıkaran bir sistem olduğuna ve illa biyolojik olmak zorunda olmadığına dair bir pozisyon. Bunun bir adım daha ilerisi, tüm zihinlerin *bilgisayar* olduğunu söylüyor. *Computational Theory of Mind* diyorlar, Steven Pinker'ın *How the Mind Works* kitabı mesela, bu konuda bir özetir.

Önceden bu konularla daha çok ilgiliydin, ne oldu sana?

Hala ilgili sayılabilirim. Zihin felsefesi herhalde *felsefe* niyetine okunması en faydalı alanlardan biri. *Teknik felsefe* diyorlar ya, anlaşılması zor, ancak hala bir takım sorunları çözebilme veya anlayışımızı geliştirebilme ihtimali olan bir alan.

Diğerlerinde yok mu?

Sadece felsefe yaparak ahlakî sorunları çözemezsiniz veya dil felsefesi büyük ölçüde laf ebeliğine dönmüş durumda. Eskilerin *Doğa Felsefesi* dediği şey zaten bilim haline geldi, *Bilim Felsefesi* ve *Matematik Felsefesi* de faydalı sayılabileceklerden. Ancak Bilim'in ve bilimin *istem arkadan gelsin* anlayışı bunlarda felsefeyi biraz anlamsız hale getiriyor. Bilimin sınırlarının ne olduğunu tartışmanın anlamı yok veya bilimsel bilginin ne kadar doğru olduğunun. Neticede bilimi eleştirdiğimiz *bilgi* veya *fikir*, bilimin kendisi kadar sağlam değil.

Nasıl eleştiriyorlar mesela?

Bilimin *gerçek* bilgiye ulaştıramayacağı mesela, belli sınırlar içinde kaldığı gibi eleştiriler. Bunlar doğru, yanlış değil. Bilimin metodundan kaynaklanan *engelleri* mevcut, Tıbbî bilginin %10'u tam manasıyla *bilimsel* veya *Sosyal Bilim* denen konularda bilim yazdığımız hikayedeki bir karakter sadece. Bununla beraber, bilime bu açıdan eleştiri getirecek bilgi de daha sağlam değil.

Mesela dinî bilginin bilimsel bilgidен daha geçerli olduğu gibi mi, mesela?

Evet. *Bilim her çağda değişiyor, din hiç değişmiyor* gibi itirazlar da var. *Bugün ak dediğine, yarın kara der* gibi. Bunlar doğru itirazlar ancak insanların kavramasını beklediğim, *kesin* saydıkları bilgilerin de aslında o kadar kesin olmadığı ve hayatta pek çok şeye *bilmiyoruz* demeye gücümüz yetmediğı için karşılıklar uydurduğumuz.

Bilimsel bilgidен neyi kastediyorsun?

Tekrarlanabilir, test edilebilir, herkesin kontrolüne açık bilgiyi kastediyorum. Bu özellik önemli sınırlamalar getiriyor. Bununla beraber, bu özelliğı sunmayan bir çeşit bilginin bu bilgidен daha *üstün* olduğunu iddia edemeyiz.

Peki bilime itiraz edenlerin sebepleri ne?

Onun sebebi de büyük ölçüde bilimcilerin *bilmiyoruz* demeyi kendilerine yedirememesi. Biliminsanlarının *aydınlanmacı* olmasına gerek yok, bilim kaynaklı bilgiyi kullanarak insanlara bilimsel olamayan felsefeler sunmasına itiraz ediyorlar gerçekte. *Tekrarlanabilir bilgi* konusunda itiraz yok, ancak tüm hayatı buna göre düzenlemeye çalışmaya itiraz ediyorlar.

Hayatın bilimsel olması mümkün mü?

Hayatın tekrarlanabilir olması mümkün değil. Hayattaki çoğı kararı bilimsel yollarla almak mümkün değil. İrrasyonellik hayatın özüne bilimden çok daha yakın. Ancak bilimciler, hayata müdahale etmeye başladıklarında, bunun mümkün olduğunu iddia ediyorlar. Birey için bilimsellik hemen hemen imkansız bir şey.

Çok mu imkansız?

İnsanlar mantıklı davranmayı ister. Bununla beraber, diyelim, evleneceğı insana *bilimsel yollarla* nasıl karar verebilir? Gideceğı okula? Çalışacağı mesleğe? Bazı rasyonel kriterler sözkonusu olabilir ancak hiçkimse, diyelim, evlilik konusunda veya iş konusunda bir hedefi takip edip, sonra başa dönüp, başka bir hedefi takip edip, ikisini mukayese edemez. Bilimin asıl yaptığı *mukayese* ise, bireyin hayatında zamana ve şartlara bağılı değişkenler bu mukayeseyi imkansız hale getirir.

Evleneceğı insana *tekrarlanabilir deneyle* karar vermeye çalışan çok gerçi.

Evet ama evlendikten sonra deney şartlarının değiştiğini gözden kaçırıyorlar. Şartlar değiştiğinde insanlar da değişiyor, evlilik de önemli bir değişiklik hayatta.

Ancak toplumların *bilimsel* yönetilmesi mümkün olabilir. Birey için pek geçerli değilse de...

Evet, tek bir insanın nasıl davranacağına karar vermek zor ama bir milyon insanın nasıl davranacağı konusunda deney yapabiliriz. Bir kişi için deney şartlarını oluşturmak zor, ancak bir milyon kişi için kolay. Bir milyon kişiye yirmişer lira verseniz, harcama davranışlarının ülkeden ülkeye veya yaş gruplarına göre

nasıl değiştiğini izlemek mümkün olur. Tek bir kişinin ne yapacağını bilmekten kolaydır.

Bu garip bir durum değil mi? Bir kişinin davranışını tahmin etmenin zor olması, ancak bir milyon kişinin kolay olması?

Aslında o kadar tuhaf değil. İnsanlar bulundukları şartlarını diğer insanlara boręlı. Birinin şartlarını değiştirmemenin en kolay yolu, etrafındaki herkesle beraber şartlarını değiştirmek.

Tek bir kapıyı kırmızıya boyarsan işkilleniyor, ancak bütün kapıları kırmızıya boyarsan o kadar endişe etmiyor yani?

Böyle de denebilir.

Peki bilimsel bilginin ötesine geçmenin imkanı yok mu? Daha kesin bir bilgi?

lmz kesinlikse, ifade edilebilirlikse, gzlenebilirlikse, tekrar edilebilirlikse, hayır, yok. Ancak bunlar *iyi bilginin* tek özelliği değil. Hayatını sadece bu çeşit bilgiye göre yaşayamaz insan.

İyi bilgi ne?

İyi bilgi, insanı iyiliğe götüren bilgi diyebilir miyiz? Bilerek daha iyi olduğu bilgi. Tabii iyiliğin ne olduğunu da soracaksın şimdi.

Sorabilirim aslında ama bunun üzerinde durmak istemediğini sanıyorum.

İyilik aslında herkesin bildiği cinsten bir şey. Daha doğrusu, insanlar *iyilik* diye bir şey olduğunu biliyor. Neyin iyilik olduğunu bilemese de.

İyiliğin varlığı kesin ama neyin iyilik olduğu mu şüpheli?

Evet. İnsanlara sorsan, iyilik diye bir şey olduğunu söylerler. Neyin iyi olduğu konusunda anlaşamasalar da, herkes bir şeylerin iyi olduğunu kabul eder.

İyiliğe götüren bilgi de, insanın kendi tanıdığı iyiliğe götüren bilgi mi?

Hayır, tam tersine, iyiliğin *gerçekte* ne olduğunu gösteren bilgi. İnsan iyi sandığı şeylerin ne kadar iyi ve kötü sandığı şeylerin ne kadar kötü olduğunu anlamaya devam etmeli. Bu anlayışı sağlayan bilgiye *iyi bilgi* denebilir.

Bilimsel bilgiden farkı ne?

İnsanın kendini tanınması, hayallerini anlaması, etrafındakileri tanımması, şartlarının ne olduğunu, diyelim zekasını ve iradesinin kuvvetini tanımması da iyi bilgidir. Bunlar bilimsel değildir, yani, etrafındakileri kendi gözüyle tanım, kendini takip ederken taraflıdır, şartları değişir ve onları yanlış anlayabilir. Bununla beraber bu çeşit bilgi sayesinde, iyiliğe yaklaşabilir.

Bilimsel bilgi de önemli o zaman. O kadar da *boş* değil.

Tabii ki değil. Yüz sene önce sigaranın kanser yaptığını bilmiyorduk, şimdi biliyoruz. Elli sene önce emniyet kemerinin önemli bir hayat koruma aracı olduğundan kimsenin haberi yoktu. Kırk sene önce atmosferdeki karbondioksit

miktarının ozon tabakasına zarar verdiğine şahit değildik. Bunlar insanı iyiliğe götüren bilgiler.

Yüz sene önce sigarayı bırakmak *iyilik* sayılmazdı ancak şimdi sayılır diyorsun.

Evet. Bu bilgi de insanı iyiliğe götüren cinsten bir bilgi. Bunun dışındakileri inkar etmediği sürece de en önemli kaynaklardan biri bile kabul edilebilir.

Ancak bazen bu *iyi bilginin* kaynaklarında çelişkiler olacak. Diyelim, bilim şarap içmenin çok faydalı olduğunu *buldu*. Veya her derde deva bir ilaç buldu, ancak aynı zamanda insanı da sarhoş ettiği için dinen *haram* kabul edildi. Bu durumlarda ne olacak?

Bugüne kadarki tecrübem, bu gibi konularda daha yakından bakıldığında, çelişki bulunmadığı oldu. Şarabın *kalbe faydası* mesela, üzümde bulunan flavonoidlerden kaynaklı ve alkolün verdiği zararı gözardı edecek kadar değil. Üzüm yiyerek veya üzüm suyuyla da aynı faydaya ulaşabiliyor insan. Bu gibi durumlarda hemen her zaman daha yakından bakıldığında meselenin çözüldüğünü gördüm.

Yine de her zaman olmayabilir.

Eğer hiçbir şüpheye yer bırakmayan bir bilimsel bilgi, dinî kuralla çatışırsa demek istiyorsun?

Evet, onun gibi. Hangisi *iyi bilgi* olur o zaman?

Şartlara bakmak gerek. Ancak öyle bir durumda *illa benim dediğim olacak* diyen bir müslüman görmedim. İnsanın dinî doğruları, daha doğru bir yaklaşım bulduğunda terkedebilmesi de *iyi bilgi* cinsinden sayılabilir. Çünkü her ikisi de, din de, bilim de, kadük kalmış bilgiye tutunmayı tavsiye etmez.

Kestirme bir cevap oldu.

Biraz uzattık. Gece 1:30'da ancak bu kadar ayrıntılı olabilir.

E, hadi o zaman, iyi geceler.